

JUHEND KOHALIKELE OMAVALITSUSTELE psühhosotsiaalse ja psühholoogilise abi pakkumiseks toetusfondi rahastusest

Sisukord

1.	Juhendi eesmärk.....	2
2.	Soovituslik protsess	2
2.1.	Psühhosotsiaalse või psühholoogilise abivajaduse tuvastamine ja selle pakkumiseks toetusfondi rahastuse kasutamine	2
2.2.	Vajaduse täpsustamine ja korra kehtestamine	2
2.3.	Asjakohase ettevalmistusega teenusepakkuja leidmine ja koostöö	3
2.4.	Aruandlus.....	5

1. Juhendi eesmärk

Juhend on mõeldud kohalike omavalitsuste toetamiseks psühhosotsiaalse ja psühholoogilise abi (edaspidi koondnimetusena vaimse tervise teenus¹) planeerimise protsessis.

Juhend tugineb 2021.-2024. a vaimse tervise teenuse toetuse ning psühholoogi palga-ja juhendamistoetuse taotlusvoorude senisele praktikale.

Läbi toetusfondi vaimse tervise teenuste rahastamise eesmärk on parandada vaimse tervise teenuse kättesaadavust kohalikul tasandil. Aastatel 2021-2024 tuli KOV-idel vaimse tervise teenuste pakkumiseks raha riigilt taotleda läbi taotlusvooru ning alates 2025. aastast on see arvestatud KOV toetusfondi. Püsivam rahastusmehhanism annab KOV-idele suurema autonoomia sobiva toe pakkumisel oma elanikele.

Vahendid jaotatakse KOV-ide vahel proportsionaalselt elanike arvule, tagades, et minimaalne toetus KOVi kohta on vähemalt 1/250 ja maksimaalne kuni 1/16 kogu toetuse mahust. See võimaldab ka väiksematel omavalitsustel pakkuda vajalikke vaimse tervise teenuseid. Toetuse summa, mida KOV ei ole eelarveaasta jooksul ära kasutanud, tuleb üle kanda järgmisesse eelarveaastasse samal otstarbel kasutamiseks².

2. Soovituslik protsess

2.1. Psühhosotsiaalse või psühholoogilise abivajaduse tuvastamine ja selle pakkumiseks toetusfondi rahastuse kasutamine

KOV-i soov pakkuda oma elanikele nende abivajadustele pakkuvat tuge on lähtekoht psühhosotsiaalse või psühholoogilise abi pakkumiseks. Selline abivajadus võib esineda inimesel iseseisvalt, kuid kaasneb sagedasti mõne muu abivajaduse kõrval. Olles tuvastanud oma elanikel sellise abivajaduse, saab KOV kasutada selle katmiseks toetusfondi vahendeid selleks etteantud tingimustel ja arvestades seatud piiranguid³. Etteantud tingimusteks on teenuste osutamise korra kehtestamine, asjakohase ettevalmistusega teenusepakkujate leidmine.

2.2. Vajaduse täpsustamine ja korra kehtestamine

KOV mõtestab ja määratleb oma elanike seast peamised abivajavad sihtrühmad ning neile sobivad teenused ehk kirjeldab kellele, millistel puhkudel ning milliseid vaimse tervise teenuseid pakutakse. Vajalik on kirjeldada ka teenuste pakkumise korraldus ehk see, kuidas inimene teenustele pöörduda saab, sh kas seda saab teha iseseisvalt otse teenusepakkuja poole pöördudes või on vajalik suunamine või on võimalikud mõlemad variandid paralleelselt. Teenuste pakkumise korraldusest⁴ peab elanikke olema teavitatud ning see peab olema avalikult kättesaadav (nt KOV veebilehel).

¹ **Vaimse tervise teenus** – KOV-i elanikele pakutav psühhosotsiaalne ja psühholoogiline abi:

- **psühhosotsiaalne abi** – inimeste psühhosotsiaalsel heaolu parandavad tegevused, mida pakuvad oma pädevuse piires selleks asjakohase ettevalmistusega isikud;
- **psühholoogiline abi** – psühholoogi rakendatav inimesele või inimrühmale suunatud professionaalne tegevus eesmärgiga leevendada düstressi ning parandada vaimset tervist ja heaolu.

³ SHS § 156 lõige 3¹⁰ piirab KOV-ide õigust kasutada toetusfondist vaimse tervise teenuse osutamiseks ette nähtud vahendeid sellisteks kuludeks, mida KOV juba katab oma eelarvest. Nii ei ole SHS § 156 lõikes 3⁹ sätestatud toetusfondi rahastus mõeldud näiteks vaimse tervise teenuse või psühholoogilise abi osutamiseks üldhariduskoolis, kutseõppeasutuses või koolieelses lasteasutuses tugispetsialisti tegevusena. Nimetatud tugispetsialistide tegevust peaks KOV koolipidajana rahastama riigieelarvest saadavast selleks ettenähtud tulust.

⁴ SHS § 14 lõige 2

Nii näiteks kirjeldasid KOV-id 2021. aasta⁵ oma peamiste abivajavate sihtrühmadena lapsi ja lapsevanemaid, aga ka vanemaealisi ja hoolduskoormusega inimesi. Neile vajalike teenustena nähti psühholoogilist nõustamist, perenõustamist ja -teraapiat, kogemusnõustamist, tugigruppe. Tegemist oli sel hetkel ja kontekstis määratletud sihtrühmade ja teenustega, kuid see on heaks näiteks, et abivajavaid sihtrühmi on võimalik määratleda individuaalset abivajadust hindamata ning mõelda läbi, millised teenused sobiksid neid toetama.

Sotsiaalministeeriumi poolt korraldatud taotlusevoorude raames esitati samuti KOV-ide poolt hästi läbi mõeldud taotlusi. Need kirjeldasid, milliseid sihtrühmi planeeritud teenustega on kavas toetada, sihtrühmade vajadused kajastusid kavandatavates teenustes ja nende mahtudes ning olid omavahel enamasti loogilises proportsioonis. Näiteks kombineeriti perenõustamist ja -teraapiat, grupisekkumisi teismeliste vanematele, psühholoogi nõustamist ning hingeheidu.

Soovitame teenuste sihtrühmi ja nende vajadusi regulaarselt, nt iga-aastaselt, üle vaadata, sest nagu ülaltoodud näited viitavad, võivad peamised abi vajajad sihtrühmad muutuda tulenevalt keskkondlikest mõjuritest kui ka muutustest elanikkonnas endas. Sihtrühmade ja nende vajaduste määratlemisel saab edaspidi abiks olla ka tekkiv aruandlus teenuste kasutamise kohta.

2.3. Asjakohase ettevalmistusega teenusepakkuja leidmine ja koostöö

Sihtrühmade ja nende psühhosotsiaalse või psühholoogilise abi vajaduse kirjeldamise järel on järgmise sammuna vaja kirjeldada teenused KOV-i korras ning leida nende osutamiseks pädevad teenusepakkujad. Teenusepakkuja valikul on määravaks tema valmisolek koha peal teenuse osutamiseks, kuid ei eelda tema seotust konkreetse KOV-iga. Teenusepakkuja saab oma teenuseid pakkuda kokkulepitud mahus ka mitmes KOV-is paralleelselt. Nii saab KOV endale teenusepakkujaid hankida ka juhul kui neid konkreetsetes KOV-is koha peal ei ole. Osa teenusepakkujaid jagavad ka ise aktiivselt informatsiooni oma valmisoleku kohta konkreetsetes KOV-is teenust pakkuda. Selle kasutamine on igati mõistlik, kui pakutav teenus sobib katma KOV-i poolt kirjeldatud sihtrühma(de) abivajadust ning teenusepakkujal on teenuse pakkumiseks sobiv ettevalmistus.

Teenusepakkuja valikul on kõige olulisem jälgida, et tal oleks just selle konkreetse teenuse pakkumiseks sobiv/asjakohane ettevalmistus nii sisu kui teenuse tüübi (individuaalne, grupp) mõttes.

Nii näiteks sobib pereteraapiat pakkuma teenusepakkuja, kel on täielikult läbitud pereteraapia väljaõpe, kuid mitte teenusepakkuja, kellel nt on läbitud perelepituse sekkumise väljaõpe – tema sobib pakkuma perelepitust. Või sobib erivajadusega lapse pereliikmete toimetulekut toetama samasuguse kogemusega kogemusnõustaja, ent mitte kogemusnõustaja, kel on kogemus sõltuvusprobleemiga inimesega koos elamises, ja ka vastupidi. Niisamuti kuulub näiteks grupiteraapia läbiviimise eelduste hulka ettevalmistus tööks gruppidega kas eriala väljaõppe või vastavate täiendkoolituste raames.

Asjakohaseks ettevalmistuseks loetakse hariduslikku ja kutsealast ettevalmistust, mis loob eeldused professionaalseks ja kvaliteetseks teenuseosutamiseks, st, et teenust vahetult osutaval isikul on olemas selle teenuse pakkumiseks **sobiv tasemeharidus, läbitud vastav täiendkoolitus** ning olemas ka piisav praktika ehk **töökogemus**. Piisavaks loetakse töökogemust, mis loob eeldused konkreetse teenuse osutamiseks iseseisvalt, tulemuslikult ja arvestades sihtrühma

⁵ [Vaimse tervise toetamine KOV tasandil](#). Sotsiaalministeerium: 2021.

vajadusi ning tundes seejuures ära kutsealased piirid abi osutamisel. Sobiv tasemeharidus, väljaõpe ning töökogemus võivad olla konkreetse teenuse spetsiifilised, mistõttu on kasulik jälgida teenuse pakkujatele tavapäraselt seatavaid ootusi. Need on üldjuhul kirjeldatud erialaühenduste poolt ja kättesaadavad vastavate ühenduste veebilehtedelt. Mõningatel juhtudel saab lähtuda ka kutsetunnistuse olemasolust, kuid seda eeldust ei saa universaalselt rakendada, sest kõikidel erialadel oma kutset kinnitatud ei ole. Kutsetunnistuste olemasolu saab kontrollida www.kutsekoda.ee lehelt.

Kui teenuse ja selle pakkujate ettevalmistuse kohta ei ole võimalik usaldusväärset informatsiooni leida, tasub selle pakkumisega olla ettevaatlik või konsulteerida eelnevalt valdkonna spetsialistide või erialaorganisatsioonidega (nt Eesti Psühholoogide Liit, VATEK vmt). Eesti Perearstide Seltsi poolt on välja töötatud [juhised libameditsiini ja -eksperdi tuvastamiseks](#), mis aitab mõelda läbi võimalikud ohukohad vaimse tervise teenuse pakkumisel kohalikul tasandil, mh ka vaimse tervise spetsialistide ja teenuseid.

Kohalik omavalitsus vastutab, et pakutavad teenused vastavad inimeste vajadustele, on teaduspõhised ja neid pakuvad asjakohase ettevalmistusega teenusepakkujad.

KOV taotlusvoorude näitel eeldati teenusepakkujate kõrghariduse olemasolu (va kogemusnõustamine, mille puhul oli vajalik vähemalt keskhariduse olemasolu), läbitud ehk juba lõpetatud väljaõpet konkreetse teenuse pakkumiseks ning vähemalt 1-aastast töökogemust selle teenuse pakkumisel.

Taotlusvooruse raames olid sagedasemalt pakutavateks teenusteks psühholoogiline nõustamine, pereteraapia ja -nõustamine, esmane vaimse tervise kriisinõustamine ja psühhosotsiaalne kriisiabi, hingehoidlik nõustamine, grupiteraapia lapsevanematele, kogemusnõustamine, leinanõustamine, loovteraapia (muusika-, kunsti-, liikumisteraapia) ja mänguterapia.

*Kui **psühholoogilise nõustamise** puhul seati eelduseks kas kutse olemasolu⁶ või magistritasemel psühholoogia õpingute tasemehariduse olemasolu, siis teiste teenusepakkujate puhul lähtuti ootustest, mida selle teenuse pakkujatele erialaühenduste poolt on seatud. Seetõttu soovitame otsida teenusepakkujate eeldusliku ettevalmistuse kohta infot järgmistelt lehtedelt (tegemist ei ole ammendava loeteluga):*

- [VATEK liikmed](#)
- [Eesti Psühholoogide Liit](#)
- [Eesti Pereteraapia ühing](#)
- [Eesti Mänguterapeutide Assotsiatsioon](#)
- [Eesti Loovteraapiate Ühing](#)
- [Eesti Muusikateraapia Ühing](#)
- [Eesti Psühhoteraapia Assotsiatsioon](#)
- [Kogemusnõustajate Koda](#)
- [Hingehoiukeskus](#)

Kui sobivad teenusepakkujad on leitud, sõlmib KOV nendega koostöölepped ning informatsioon pakutavatest teenustest ja teenusepakkujatest tehakse KOV-i elanikele kättesaadavaks. KOV-il on õigus leping teenusepakkujaga koheselt lõpetada, kui selgub, et teenus ei vasta nõuetele, sh nt teenus ei

⁶ [Eesti Psühholoogide Liit](#) - kutsete taotlemine

vasta inimese vajadusele, ei ole teaduspõhine või teenusepakkuja pädevused ei ole selle pakkumiseks piisavad.

2.4. Aruandlus

Hetkel kohaliku omavalitsuse poolt korraldatud vaimse tervise teenuste kohta statistilist aruannet eraldi ei koguta, kuid töös on arendus, et tulevikus saaks aruandlus toimuda STAR2 kaudu.

Soovitame aruandlust enda jaoks siiski ka praegu pidada ja andmeid koguda, et oleks hiljem võimalik muudatusi ja arengut paremini jälgida. Andmete kogumisel võib näidiseks kasutada kavandatavat andmekoosseisu⁷:

1. Teenuste liik. Aruandevormis võiks olla välja toodud peamised seni pakutud teenused, mis hõlbustaks aruande täitmist:
 - Psühholoogiline nõustamine
 - Vaimse tervise kriisinõustamine
 - Leinanõustamine
 - Hingehoidlik nõustamine hooldekodus
 - Hingehoidlik nõustamine laiemalt (va hooldekodus)
 - Perenõustamine
 - Pereteraapia
 - Muusikateraapia
 - Kunstiteraapia
 - Mänguteraapia
 - Kogemusnõustamine (täpsustada kogemus, mille osas nõustatakse)
 - Muu täiskasvanule või alaealisele suunatud teenus
2. Teenuskordade arv
3. Kulutused kokku
4. Demograafilised andmed: sugu, vanusrühm (0–6; 7–12; 13–17; 18–64; 65+)

⁷ Esialgne andmekoosseis, mida Sotsiaalministeerium kavandatava aruandega koguda plaanib.